KELAJAK O‘QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA 4 + 2 MODELI SAMARADORLIGI

Islamova Dilfuza Dilshodovna
Toshkent Amaliy fanlar universiteti, dotsent
https://doi.org/10.5281/zenodo.15629206

Annotatsiya. *Ushbu maqolada uzluksiz ta’lim tizimidagi yangi islohotlar, xususan, oliy ta’lim va maktab amaliyoti o‘rtasidagi bog‘liqlikni ta’minlovchi “4+2” modeli tahlil qilinadi. Model asosida nazariya va amaliyot uyg‘unligi, pedagogik ko‘nikmalarni shakllantirish, xalqaro tajriba bilan solishtirma yondashuv beriladi.*

Kalit so‘zlar: *uzluksiz ta’lim, ta’lim islohotlari, 4+2 modeli, amaliy mashg‘ulot, pedagogik integratsiya, maktab-amaliyot.*

Аннотация. *В данной статье анализируются реформы непрерывного образования, особенно конструктивные изменения в интеграции высшего педагогического образования и школьной практики на основе модели «4+2». Описаны преимущества модели с точки зрения практической подготовки студентов и сопоставлены международные подходы.*

Ключевые слова: *непрерывное образование, образовательные реформы, модель 4+2, педагогическая практика, интеграция, школа и университет.*

Abstract. *This article analyzes reforms in the continuous education system, focusing on the constructive integration of higher pedagogical education and school practice through the “4+2” model. The paper explores how this model bridges theory and practice, enhances teacher competencies, and compares international practices.*

Keywords: *lifelong learning, education reforms, 4+2 model, teaching practice, pedagogical integration, school-university partnership.*

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yilda Oliy Majlisga yo‘llagan Murojaatnomasida mamlakatda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, barcha bosqichlar o‘rtasida izchillik va uzviylikni ta’minlash, shuningdek, nazariya va amaliyot uyg‘unligini kuchaytirish dolzarb vazifa sifatida ilgari surilgan. Jumladan, davlat rahbari ta’limda nazariya va amaliyotni bir-biridan ajratmaslik zarurligini ta’kidlab, quyidagicha fikr bildiradi: “Ta’limda nazariya va amaliyotni bog‘lash – bugungi davrning asosiy talabi. Pedagog kadrlarni tayyorlashda amaliyot bilan bog‘liq bo‘lmagan ta’lim — bu hayotdan uzilgan bilimdir.”

Mazkur fikrlar zamonaviy ta’lim jarayonida **nazariya va amaliyotning uzviy integratsiyasi** asosiy ustuvorliklardan biri ekanligini ko‘rsatadi. Ayni paytda O‘zbekistonda uzluksiz ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar oliy pedagogik ta’lim va umumta’lim maktablari o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga yo‘naltirilgan bo‘lib, **“4+2” modeli** zamonaviy ta’lim formatini takomillashtirishda muhim o‘rin tutadi.

“4+2” modeli – bu **4 kun nazariy ta’lim va 2 kun chuqurlashtirilgan amaliy mashg‘ulotlar** uyg‘unlashgan shaklidir. Ushbu model:

- talabalarni maktab muhiti bilan tanishtiradi;
- kasbiy kompetensiyalarni amaliy faoliyat asosida shakllantiradi;

- talabalarda mustaqil ishlash, refleksiya yuritish va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Bugungi kunda o‘qituvchi shaxsining kasbiy yetukligi — ta’lim sifati va islohotlar muvaffaqiyatining kalitidir. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki barkamol avlodni tarbiyalovchi, innovatsion fikrlovchi, zamonaviy texnologiyalarni puxta egallagan yetakchi shaxs bo‘lishi kerak. Shu bois, pedagogik tayyorgarlikda **kasbiy, ma’naviy-axloqiy, kommunikativ va raqamli salohiyat** uyg‘unligiga e’tibor kuchaymoqda. Bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy shakllanishi — bu **murakkab, izchil va reflektiv** jarayon bo‘lib, quyidagi komponentlar bilan tavsiflanadi:

- Kasbiy bilim va ko‘nikmalar: dars rejalashtirish, baholash, fan metodikasi.

- Ijodiy tafakkur va refleksiya: tahlil qilish, muqobil metodlarni qo‘llash, o‘z ustida ishlash.

- Pedagogik texnika va muloqot: nutq madaniyati, samarali fikr almashish, ijtimoiy psixologik muhit yaratish.

- Psixologik barqarorlik: stressga chidamlilik, o‘zini boshqarish, moslashuvchanlik.

- Shaxsiy o‘sish va o‘zini anglash: mustaqil tahlil, maqsad qo‘yish va unga erishish strategiyalari.

O‘zbekiston ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar natijadorligining muhim omillaridan biri — **bo‘lajak o‘qituvchilarni hayotga yaqin, kasbiy ehtiyojlarga mos tarzda tayyorlash**dir. **“4+2” modeli** aynan shu vazifani hal qiluvchi konstruktiv yondashuv bo‘lib, o‘qituvchi shaxsini shakllantirishda maktab amaliyotini nazariy bilimlar bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

Ushbu modelni tizimli joriy etish orqali:

- universitet–maktab hamkorligi yangi bosqichga ko‘tariladi;
- o‘qituvchilik kasbining amaliy qirralari chuqur egallanadi;
- sifatli ta’lim beruvchi, ijodiy fikrlovchi va raqamli kompetensiyalarga ega kadrlar yetishib chiqadi.

Shu boisdan, **“4+2” modeli** – bu nafaqat ta’lim islohotlarining amaliy ifodasi, balki **kelajak pedagoglarini tarbiyalovchi strategik yo‘nalish**dir.

Pedagogik mahorat quyidagi tarkibiy komponentlar orqali namoyon bo‘ladi:

Kasbiy bilim va ko‘nikmalar: o‘quv rejalashtirish, dars o‘tish, baholash metodlari;

Ijodiy tafakkur va refleksiya: darsni tahlil qilish, yangicha metodlarni sinovdan o‘tkazish;

Pedagogik texnika va muloqot: notiqlik san’ati, tinglash va fikr bildirish madaniyati;

Psixologik barqarorlik: stressga chidamlilik, e’tiborni taqsimlash, o‘zini boshqarish;

Shaxsiy o‘sish va o‘zini anglash: o‘z imkoniyatlarini baholash, ustuvor maqsadlar belgilash.

Bu sifatlarning barchasi pedagogik amaliyot bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanadi. Shu nuqtai nazardan, **“4+2” modeli** o‘qituvchi shaxsining shakllanishida beqiyos imkoniyatlar yaratadi.

Uzluksiz ta’lim – bu insonning butun hayoti davomida ta’lim olishga bo‘lgan ehtiyojini qondiradigan, bosqichma-bosqich bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan tizimdir. Mazkur tizim maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, kasb-hunar

ta’limi, oliy ta’lim va katta yoshdagi aholining kasbiy malakasini oshirishni qamrab oladi. Bunda har bir bosqich oldingisiga asoslanadi va keyingi bosqich uchun zamin yaratadi.

O‘zbekiston Respublikasida 2023–2030-yillarga mo‘ljallangan “Uzluksiz ta’limni rivojlantirish strategiyasi” doirasida barcha bosqichlar o‘rtasidagi aloqadorlikni kuchaytirish, pedagogik uzviylikni ta’minlash, hamda ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan tizimli islohotlar olib borilmoqda. Ushbu islohotlarda quyidagi yo‘nalishlar ustuvor deb belgilangan:

- Bosqichlararo pedagogik integratsiya: maktabgacha ta’limdan boshlab oliy ta’limgacha bo‘lgan barcha pog‘onada yagona ta’lim yondashuvlari, kompetensiyaviy model asosida ishlab chiqilgan o‘quv dasturlarining uyg‘unligi ta’minlanmoqda.

- Ta’lim dasturlarining muvofiqligi: umumta’lim maktablari va oliy ta’lim muassasalari o‘rtasida o‘quv reja va dasturlarni moslashtirish orqali dars mazmunida takrorlanish va bo‘shliqlarni bartaraf etish choralari ko‘rilmoqda.

- O‘qituvchilarning uzluksiz malaka oshirishi: har bir bosqichdagi pedagog xodimlar uchun professional rivojlanish yo‘nalishlari, innovatsion metodlar, AKT vositalaridan foydalanishga qaratilgan uzluksiz malaka oshirish modullari ishlab chiqilmoqda.

- Nazariya va amaliyot uyg‘unligi: oliy pedagogik ta’limda nazariy bilimlar bilan birga maktablarda muntazam amaliyot o‘tash tizimi – “4+2” modeli orqali yo‘lga qo‘yilib, bo‘lajak o‘qituvchilar real dars jarayonida faol ishtirok etmoqda.

- Raqamli integratsiya va monitoring: barcha ta’lim bosqichlarida raqamli platformalar (Masalan: “Bilim”, “Edu.uz”, “Test Edu”) orqali o‘quvchilar yutuqlarini baholash, o‘qituvchilar faoliyatini monitoring qilish, hamda ota-onalar bilan samarali aloqa o‘rnatish imkoniyati kuchaytirilmoqda.

- Xalqaro tajriba asosida milliy model: Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya kabi ilg‘or davlatlar tajribasi asosida O‘zbekistonning o‘ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga moslashtirilgan uzluksiz ta’lim modeli ishlab chiqilmoqda.

Uzluksiz ta’lim tizimi nafaqat bilimlar uzviyligini, balki har bir fuqaroning hayoti davomida o‘zini rivojlantirish imkoniyatini ta’minlovchi muhim strategik yo‘nalishdir. Shu bois, ta’lim siyosatining asosiy vazifasi – bu tizimda innovatsion metodlarni joriy etish, har bir bosqichda sifat kafolatlarini yo‘lga qo‘yish va jamiyatda o‘qituvchilik kasbining maqomini oshirishdan iborat.

Talabalar nazariy bilimlarni bevosita maktab muhiti bilan bog‘lab, o‘zlashtirgan pedagogik yondashuvlarni dars jarayonida qo‘llab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa kasbiy kompetensiyalarni mustahkamlaydi: dars rejalashtirish, sinfda ishlash, differensial yondashuv, kommunikativ salohiyat kabi jihatlar real tajriba orqali shakllanadi.

Amaliyot o‘tash jarayonida talabalar maktablarda yordamchi o‘qituvchi, amaliyotchi talaba vazifasida faoliyat yuritadi. Bu esa pedagogik jamoa ishini yengillashtiradi, ayniqsa kadr tanqisligi mavjud hududlarda vaqtincha bo‘lsa-da, sifatli pedagogik yordamni ta’minlaydi.

Kasbga bo‘lgan mas’uliyat, unga tayyorlanish bosqichlarining mukammalligi, hamda maktab jamoasiga erta integratsiya bo‘lg‘usi o‘qituvchining o‘z kasbini qadrlashi va o‘zini professionallar safiga daxldor his etishiga zamin yaratadi. Natijada, yoshlar orasida o‘qituvchilik kasbiga ijobiy munosabat shakllanadi.

“4+2” modeli doirasida talabalar oliy ta’lim va maktab tomonidan birirktirilgan o‘qituvchilar bilan hamkorlikda ishlaydi. Bu esa tajriba almashinuvi, o‘zaro o‘rganish va innovatsion metodlarni birgalikda sinab ko‘rish imkonini yaratadi.

Talaba bitirganida u nafaqat diplom, balki amaliy tajribaga ham ega bo‘ladi. Bu esa unga kelajakda maktabga tezda moslashish, ishni mustaqil tashkil qilish va o‘z pedagogik uslubini rivojlantirish imkonini beradi.

“4+2” modeli asosida olib borilayotgan maktab amaliyoti, oliy ta’lim muassasalari va umumta’lim maktablari o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni mustahkamlashda, shuningdek, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini chuqurlashtirishda muhim bosqich bo‘lib xizmat qilmoqda.

1. Real pedagogik muhitga moslashuvchanlik ortdi. Talabalar haftaning ikki kuni maktab amaliyotida qatnashgani sababli, ular o‘quvchilar, o‘qituvchilar, ota-onalar va rahbariyat bilan doimiy aloqada bo‘lib, pedagogik jarayonning barcha bosqichlarida ishtirok etmoqda. Bu esa ularning **real sharoitdagi kasbiy moslashuvini kuchaytirib**, kelajakdagi faoliyatiga tayyorgarlikni sezilarli darajada yaxshiladi.

2. Amaliyot davomida talabalarga tajribali ustoz-o‘qituvchilar (mentorlar) biriktiriladi. Bu yondashuv orqali:

- talaba va tajribali o‘qituvchi o‘rtasida **ijodiy hamkorlik** shakllandi;
- “ustoz-shogird” an’anasi zamonaviy formatda tiklandi.

Shuningdek, bu holat oliy ta’lim muassasalari va umumta’lim maktablari o‘rtasida **organik integratsiyani** kuchaytirgan omillardan biri bo‘ldi.

3. Talabalarning ishtiroki orqali maktablarda o‘tkazilayotgan darslar innovatsion usullar bilan boyidi. Jumladan:

- yangi texnologiyalardan foydalangan holda dars rejalar tuzildi;
- interfaol metodlar, loyihaviy o‘qitish, rolli o‘yinlar, krossvord va savol-javobli yondashuvlar keng qo‘llanildi;
- sinov-salohiyat baholovchi testlar va refleksiya vositalari amaliyotda sinab ko‘rildi.

Natijada, **metodik yondashuvlar zamonaviy pedagogik tendensiyalarga moslashtirildi**, an’anaviy dars modellariga yangilik kiritildi.

4. O‘quvchilarning motivatsiyasi va faolligi ortdi. Amaliyotchi talabalar maktab o‘quvchilari bilan zamonaviy uslubda, tengdoshlariga yaqinroq yondashganligi sababli, darslarda:

- o‘quvchilarning qatnashuv darajasi va faolligi sezilarli oshdi;
- o‘quvchilar darsga ijodiy yondasha boshladi;
- individual yondashuv asosida kamroq faol o‘quvchilarni rag‘batlantirishga e’tibor kuchaydi.

Bu holat maktab darslarini **qiziqarli, interfaol va maqsadga yo‘naltirilgan** jarayonga aylantirdi. Shu orqali darslar faqat bilim berish emas, balki shaxsni rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhitga aylandi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida **“4+2” modeli** asosida amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvni joriy etish jarayoni xalqaro ilg‘or tajribalarga suyangan holda shakllanmoqda. Xususan, Finlyandiya, Singapur, Estoniya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda pedagogik ta’limda nazariya va amaliyot o‘rtasidagi uyg‘unlikka alohida e’tibor qaratilgan. Bu davlatlarda o‘qituvchi tayyorlash tizimi faqat nazariy bilim bilan cheklanib qolmay, amaliy faoliyat orqali kasbiy shakllanishga yo‘naltirilgan.

Dunyo miqyosida eng samarali ta’lim tizimlaridan biri hisoblangan Finlyandiyada pedagogik ta’limning markazida amaliyot turadi. Bu yerda:

- talabalarning **30–40% o‘quv yuklamasi** pedagogik amaliyotga ajratilgan;

- amaliyotlar **bosqichma-bosqich chuqurlashtirilgan shaklda** olib boriladi — dastlab maktabni kuzatish, keyin yordamchi o‘qituvchi sifatida ishtirok, so‘ng mustaqil dars o‘tish bosqichlari mavjud;

- **mentorlik tizimi** kuchli rivojlangan bo‘lib, har bir talaba individual tarzda tajribali o‘qituvchi tomonidan doimiy ravishda yo‘naltirib boriladi;

- darsdan tashqari faoliyat, sinf boshqaruvi, ota-onalar bilan muloqot kabi kompetensiyalar amaliyotning ajralmas qismidir.

Finlyandiyada o‘qituvchilik kasbi yuqori maqomga ega bo‘lib, pedagogik amaliyot — bu sinov emas, balki professional shakllanish uchun muhim bosqich sifatida qaraladi.

Singapurda esa pedagogik ta’limdagi amaliyotlar “**Initial Teacher Preparation” (ITP)** dasturi doirasida chuqurlashtirilgan shaklda yo‘lga qo‘yilgan. U yerda:

- har bir pedagogik yo‘nalishdagi talaba **6 oygacha bo‘lgan uzluksiz maktab amaliyotidan o‘tadi**;

- amaliyot vaqtida talabalar **milliy baholash mezonlariga asoslangan portfoliolar** yuritadi;

- mentorlar va akademik rahbarlar ishtirokida muntazam **refleksiya mashg‘ulotlari** o‘tkaziladi;

- dars tahlili (lesson study), videoanaliz va o‘zaro baholash mexanizmlari faol qo‘llaniladi.

Singapurda amaliyot yakuni natijalariga qarab talaba bakalavriat diplomini olish yoki olmasligi belgilanadi. Bu esa talabaning nafaqat bilimga, balki kasbiy sifatlarga ham javobgarligini oshiradi.

O‘zbekiston sharoitida qiyosiy xulosa: “4+2” modeli — yuqorida ko‘rsatilgan ilg‘or davlatlar tajribasiga tayanilgan holda ishlab chiqilgan va o‘zbek ta’lim muhitiga moslashtirilmoqda. Hozirgi kunda:

- talabalar amaliyot davomida sinfdagi pedagogik vaziyatlarni boshqarishni o‘rganmoqda;

- maktablar mentorlik asosida pedagogik jamoaning yangi tarkibiy bo‘g‘iniga ega bo‘lmoqda;

- amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim maktab va universitetni uzviy tizimga aylantirmoqda.

Bu tajriba milliy modelni shakllantirishda nafaqat me’yoriy asos, balki **strategik rejalashtirish va sifatni oshirish vositasi** sifatida ham xizmat qilmoqda.

Bo‘lajak o‘qituvchining pedagogik mahoratini shakllantirish — bu uning kasbiy, shaxsiy va intellektual yetukligini ta’minlovchi ustuvor jarayon bo‘lib, uni tizimli va samarali yo‘lga qo‘yish ta’lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Mazkur jarayonning zamonaviy va amaliy samaradorligini oshirishda **“4+2” modeli** katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu modelda nafaqat nazariy bilimlar, balki **amaliy ko‘nikmalar**, **kommunikativ salohiyat** va **raqamli kompetensiyalar uyg‘unligi** ham muhim o‘rin tutadi.

“4+2” modeli asosida ta’limda nazariya va amaliyotni uzviy bog‘liq holda yo‘lga qo‘yish uchun quyidagi tizimli choralarni amalga oshirish zarur:

1. **Universitet–maktab tandemi asosida institutsional hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.** Har bir pedagogik OTM (oliy ta’lim muassasasi) o‘z hududidagi umumta’lim maktablari bilan **rasmiy memorandum** asosida hamkorlik qilishi kerak. Mazkur memorandumlar quyidagilarni qamrab oladi:

- talabalar amaliyotini rejalashtirish va muvofiqlashtirish;

- mentor-o‘qituvchilar tayinlash va ularning vazifalari;

- metodik tajriba almashinuvi mexanizmlari;
- amaliyot faoliyatini baholash mezonlari.

Ushbu yondashuv orqali amaliyot jarayoni shunchaki tashkiliy bosqich bo‘lib qolmasdan, **institutsional manfaatli hamkorlik tizimiga** aylanadi.

2. **“Amaliyot maktablari” tarmog‘ini shakllantirish.** “4+2” modelining samarali ishlashi uchun ilg‘or tajribaga ega maktablar bazasida **“amaliyot maktablari”** tarmog‘ini shakllantirish lozim. Ushbu maktablar quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- innovatsion dars uslublarining sinov markazi;
- pedagogik tajriba almashinuvi maydoni;
- mentorlik salohiyatini rivojlantirish makoni.

Bu orqali oliy ta’lim va umumta’lim muassasalari o‘rtasida **barqaror tajriba uzviyligi** vujudga keladi.

3. **Baholash tizimini amaliy ko‘rsatkichlarga yo‘naltirish.** Talabalarning bilim va ko‘nikmalarini baholashda quyidagi mezonlarga ustuvorlik berilishi lozim:

- amaliy faoliyat natijalari (dars tahlili, metodik ishlanmalar);
- mentorlik fikrlari asosida sifatli baholash;
- o‘z-o‘zini baholash (refleksiya) asosidagi individual yondashuv;
- dars yozuvlarining videotasvirlar asosida ekspertiza qilinishi.

Shuningdek, **amaliyot jurnallari va portfoliolar**, **mentor tavsiyalari** va **raqamli baholash shakllari** asosida kompleks yondashuv yo‘lga qo‘yilishi talab etiladi. Bu jarayon talabaning kasbiy mas’uliyatini kuchaytiradi.

4. **Raqamli monitoring va elektron baholash tizimini joriy etish.** Ta’lim jarayonining shaffofligi va nazoratini ta’minlash maqsadida zamonaviy **raqamli monitoring tizimi** yo‘lga qo‘yilishi zarur. Bunday tizim quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- talabalar faoliyati haqidagi barcha ma’lumotlarni yagona raqamli platformaga jamlash;
- mentor va kuratorlar tomonidan elektron baholash;
- amaliyot jarayonini real vaqt rejimida kuzatish;
- “Talaba–mentor–universitet” o‘rtasida raqamli aloqa kanallarini tashkil etish.

Shu orqali har bir talaba uchun **individual raqamli portfel** yaratiladi, bu esa ularning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini izchil ko‘rsatib beradi.

Bo‘lajak o‘qituvchining pedagogik mahoratini shakllantirishda **“4+2” modeli** nazariya va amaliyotni uyg‘unlashtirishning zamonaviy yechimi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu model asosida:

- institutsional hamkorlik tizimi yo‘lga qo‘yiladi;
- tajribali “amaliyot maktablari” bazasi shakllanadi;
- baholashda amaliy ko‘nikmalarga ustuvorlik beriladi;
- raqamli monitoring va baholash tizimi samarali joriy etiladi.

Mazkur yondashuv **pedagogik ta’limni real kasbiy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish**, **kasbiy refleksiya va innovatsion dars yondashuvlarini amaliyotda sinab ko‘rish**, hamda **shaxsiylashtirilgan kasbiy rivojlanish**ni ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bois, ushbu modelni keng miqyosda joriy etish nafaqat bo‘lajak o‘qituvchilar salohiyatini oshiradi, balki ta’lim sifatining yuksalishiga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston – xalqimiz uchun munosib hayot, yurtimiz uchun munosib taraqqiyot demakdir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2023.
2. Abduqodirov A. Ta’lim tizimida menejment asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Bahodirova U. Pedagogik amaliyotda metodik xizmat va refleksiya. – Toshkent: Muallim, 2022.
4. Jo‘rayev N. Ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
5. Jo‘raqulova G. Ta’limda boshqaruvning pedagogik va psixologik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
6. Shlekher A. Global ta’lim muvaffaqiyatlari: PISA tadqiqoti natijalari asosida. – Toshkent: Innovatsion ta’lim, 2020.
7. Yoqubova D. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish. – Samarqand: SamDU nashri, 2021.